

ІННОВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В роботі досліджено теоретичні аспекти реалізації стратегії розвитку харчових підприємств на інвестиційно-інноваційній основі, що дозволить системно вирішувати проблеми, що виникають при зміні методів і підходів до інвестиційного забезпечення інноваційних процесів. Визначено, що стратегії розвитку сприятиме раціоналізації механізму управління процесом залучення інвестицій в інновації, а також визначенню доцільності інвестування в інноваційні проекти на основі дослідження циклічної динаміки попиту на інновації у довгостроковій перспективі.

Ключові слова: стратегія розвитку, інноваційні пріоритети, інвестиційне забезпечення, інвестиційна діяльність, харчові підприємства, інвестиційна активність, інновації.

Innovative investment priorities for social and economic development of the food business

Abstract. In this paper the theoretical aspects of the development strategy of food companies on the basis of investment and innovation that will systematically address the challenges arising from the changing methods and approaches to providing innovative investment processes. Determined that development strategies facilitate the rationalization process management mechanism to attract investment in innovation, as well as determining the appropriateness of investing in innovative research projects based on cyclic dynamics of demand for innovation in the long run.

Keywords: strategy development, innovation priorities, investment security, investment, food enterprises, investment on innovation.

Постановка проблеми. Важлива роль в організаційно-економічному механізмі державного регулювання та управління інвестиційним забезпеченням стійкого розвитку харчових підприємств належить державному фінансуванню. Зважаючи на недостатній потенціал бюджетних видатків на підтримку галузей економіки та підприємств країни, науки, у сфері бюджетної політики, спираючись на незалежну наукову експертизу, повинна бути сформована орієнтація виключно на підтримку базових інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій економічній літературі значна увага приділена дослідженню проблем інноваційних пріоритетів інвестиційного забезпечення розвитку харчових підприємств, серед яких: І.Ансофф, І.Бланк, О.Бородіна, П. Борщевський, Т.Бурова, О.Дацій, Л.Дейнеко, І.Іртищева, А.Заїнчковський, Л.Мармуль, О. Сарапіна, М.Сичевський, Л.Страшинська, І.Топіха, Р.Фатхуддінов, Л.Федулова, Л.Чернюк та інші.

Метою дослідження є виявлення проблем інноваційних пріоритетів інвестиційного забезпечення та розробка заходів щодо обґрунтування створення механізмів покриття інноваційних ризиків.

Виклад основного матеріалу. Системне узагальнення проблемної ситуації, що сформувалася в сфері фінансового забезпечення інноваційного розвитку, обґрунтовані принципи модифікації діючого механізму інвестиційного забезпечення дають переконливі свідчення тому, що визначальну умову ефективної реалізації інноваційної моделі, її здатності забезпечити довгострокове економічне зростання становить використання потенціалу секторів державних і приватних

фінансів через їх взаємодію. При всій відносній незалежності і навіть суперечливості їх один одному в основі практичних кроків щодо виконання нового механізму інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку повинен лежати критерій гармонізації їх дій, що впроваджуються через систему конкретних заходів [1, с. 48-53].

На сьогоднішній час принциповим є те, що обидва сектори достатньо обмежені з точки зору фінансових коштів, якими вони володіють. Це поряд з вимогою пошуку додаткових джерел, ставить вимогу їх ефективного використання. Сучасна модель інвестиційного забезпечення системи інноваційного розвитку, якої ми прагнемо, повинна якомога повніше враховувати ці вимоги. За своїм змістом ці вимоги є різномірними: частина їх чітко вимагає широкої самостійності економічних агентів, інша – потребує централізованих заходів. Але в будь-якому випадку можна говорити про основоположну роль формування державою відповідного загальноекономічного середовища, спрямованого на утвердження інноваційної стратегії, розбудову економіки інноваційного типу.

До пріоритетів бюджетної політики необхідно включити підтримку експортоорієнтованих конкурентоспроможних харчових підприємств, передусім тих, які використовують саме базові інновації та нові технології. Фінансування інноваційної діяльності харчових підприємств, адекватне існуючим завданням виробництва та експорту продовольства, повинне направлятися на забезпечення функціонально-цільової мобілізації та концентрації фінансово-інвестиційних ресурсів у спеціальних фінансових фондах, що формуються на всіх рівнях інноваційного процесу.

Виходячи з того, що основним завданням державної інноваційної політики є забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного й виробничого потенціалу, стратегічно важливого значення набуває встановлення між ними механізмів взаємозв'язку, в нашому випадку інвестиційних. Багаторічний досвід управління науково-технічним розвитком переконливо свідчить про те, що система управляючих дій завжди включала пошук

шляхів оптимізації співвідношень при фінансуванні окремих стадій НТП. З метою стимулювання процесів структурної перебудови української економіки держава має змінювати пріоритети підтримки, оскільки сьогодні систему стратегічних цінностей в Україні не можна назвати оптимальною. За рахунок бюджетних коштів важлива підтримка, насамперед, новаторів та базисних інновацій. Саме які здатні створити основу структурної перебудови, забезпечити довгострокове зростання економіки України та її конкурентоспроможність. В руслі таких заходів основне місце повинно належати механізму гарантування їх фінансування за рахунок бюджетних коштів.

У рамках Європейського Союзу прийнято орієнтир для визначення обсягів фінансування розвитку інноваційної складової, який повинен дорівнювати не менше 3% від національного ВВП. Підвищення ефективності бюджетного фінансування науково-технічної сфери вимагає інвентаризації науково-технічних програм, що мають бюджетне фінансування, припинення реалізації програм, які здійснюються не на належному рівні, або втратили актуальність; проведення науково-технологічного аудиту державних наукових і науково-дослідних установ та організацій з метою комплексної оцінки їхнього інтелектуального капіталу, визначення технологій, досвіду і знань, що мають комерційний потенціал. Слід покращити механізми державних та галузевих замовлень з метою державного стимулювання виробництва науково-технічної та інноваційної продукції.

В усіх інших випадках державна підтримка також повинна формуватися на вибірковому підході, забезпечуватися інструментами непрямого впливу, заохочувати інноваційні проекти приватних підприємств, створювати пільгові умови для фірм, що реалізують прогресивну техніку і технології, здійснюють НДДКР. При цьому перевага має надаватися фінансуванню найбільш рентабельних, швидкоокупних інноваційних проектів. В якості невід'ємної складової стратегія підтримки інноваційного розвитку в частині втілення принципу концентрації фінансових ресурсів включає й створення умов для найширшого

залучення найрізноманітніших джерел всіх суб'єктів інноваційного процесу. З цією метою потенціал недержавного, приватного, іноземного та окремих фізичних осіб фінансування важливо підтримувати не менше, ніж саму інноваційну діяльність [2, с. 7-12].

Для держави існує великий резерв можливостей в допомозі приватному капіталу в частині прийняття на себе зобов'язань та ризику у сфері фінансування. Але основне місце в концентрації фінансових ресурсів інноваційного розвитку, узгодженні державного і приватного інвестування належить розробці "бюджету розвитку" за умови забезпечення його цільового використання. Заміна не завжди продуктивного підходу прямої бюджетної підтримки на більш гнучку та ефективну схему включає створення інститутів розвитку, які повинні від імені держави здійснювати відповідну роботу по залученню інвестицій. Світовий досвід пропонує для цього відповідні рішення.

Наприклад, Японія в повоєнний період створила інститути розвитку, які засновувалися на монопольному використанні заощаджень. Останні під контролем міністерства фінансів розподілялися поміж японським банком розвитку, японською корпорацією житлового будівництва, корпорацією розвитку регіонів, експортно-імпортним банком і повністю спрямовувалися на підтримку інвестицій. Завдяки цьому ставка кредиту для промисловості не перевищувала межі 2-3 %. До цього часу в Японії дотримуються концепції нульової відсоткової ставки рефінансування економіки. Це створило ключове джерело економічного зростання.

В Китаї сьогодні інвестиційна активність генерується трьома найбільшими банками розвитку, які безпосередньо рефінансуються Центральним банком. Керуючи грошовою емісією, грошова пропозиція через банки розвитку спрямовується на структурну перебудову та освоєння нових технологій і модернізацію застарілих виробництв [3, с. 28-33]. В Бразилії банк розвитку здійснює свою діяльність на сконцентрованих амортизаційних коштах харчових підприємств з метою

підйому інвестиційної активності та модернізації виробничого потенціалу.

У системі важелів, що визначають механізм інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку у сфері приватних фінансів, особливого значення набувають критерії і стимули підвищення ефективності використання амортизаційних відрахувань. Одночасно, цей чинник важливо також пов'язувати й зі сферою державних фінансів. Це обумовлено тим, що хоча в ринкових умовах підприємницькі структури переважно самі вирішують питання використання власних коштів, у трансформаційний період істотного значення набувають також важелі державного впливу, однак за умови його вираженості як у просторі, так і в часі. Відтак взаємодія між приватним і державним секторами через гармонізацію їх інтересів становить вирішальний чинник розблокування фінансових резервів інноваційного розвитку, що має враховуватися при розробці й економічної, й інноваційної політики держави.

Як досить перспективний засіб підтримки економічної, в тому числі й інноваційної діяльності у світі розглядається комплекс податкових та інших пільг, що надаються для розвитку фінансової системи як джерела інвестицій, а також виконавцям відповідних робіт. Показовими в цьому контексті є методи податкового стимулювання, які використовуються в зарубіжних країнах для інвестицій в акції. Їх аналіз говорить про те, що більшість країн з перехідною економікою, тобто тих, в яких фондовий ринок лише формується, надають суттєві пільги інвесторам. Пільги надають навіть деякі розвинені країни, де історія фондового ринку нараховує не одну сотню років (Нідерланди, Великобританія).

У державах, які формують технологічне ядро світового розвитку, реалізується широка гама податкових пільг, загальна мета яких є зменшення податкового зобов'язання безпосередньо шляхом його прямого скорочення. Також практикується використання непрямих механізмів, що передбачають застосування відстрочки або розстрочки податкового платежу, що фактично виступає як прихована форма кредиту. Поряд із державними

механізмами інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, значне місце в інвестуванні займають інвестиційні можливості фінансового ринку.

Необхідно відзначити, що розвиток можливостей фінансового ринку України є важливим напрямом підвищення ефективності функціонування вітчизняного фінансового механізму та наближення обсягів наявних фінансових ресурсів до продуктивного потенціалу їх використання. Наявні на даний момент фінансові ресурси на вітчизняному ринку капіталів не дають можливості розвинути нові форми і методи фінансування інноваційних проектів. Про це говорить структура грошової маси, якість якої не можна вважати такою, що відповідає цілям інноваційно орієнтованого розвитку.

Окрім того, в Україні до сьогоднішнього часу:

- не достатньо задіяні механізми підтримки інноваційної діяльності, ефективність яких підтверджена досвідом багатьох країн;

- недостатньо використовуються відповідні важелі фінансово-кредитної, податкової і амортизаційної політики;

- не достатньо розвинуті умови, які б сприяли широкому залученню в інноваційну сферу позабюджетних інвестицій, передусім з боку вітчизняних комерційних структур і банків.

Для створення реальних умов для переходу економіки України на інноваційну модель розвитку державним інститутом доцільно, перш за все, звернути увагу на створення механізмів покриття інноваційних ризиків. З цієї метою на державному рівні потрібно розробити та впровадити такі заходи:

- створити умови для капіталізації інтелектуальної власності;

- створити систему стимулів, яка сприяла б залученню вітчизняних і зарубіжних інвесторів, банків, а також великих харчових підприємств до інвестування засобів в розвиток венчурних (ризикованих) інноваційних фірм і проектів;

- обґрунтувати чітку систему надання державних гарантій кредитуванню перспективних інноваційних проектів.

За умов структуризації економіки України з переходом на інноваційну модель розвитку, пошук нових джерел фінансування активізації інноваційної діяльності є однією із важливих засад формування механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки. І оскільки в Україні вагомим джерелом фінансування інноваційного розвитку є державний бюджет, провідною залишається роль уряду в інвестиційній діяльності. Влада повинна стати каталізатором активізації процесу інноваційних розробок та їхньої реалізації в реальному секторі економіки.

Сучасна світова економіка характеризується провідним значенням науково-технічного прогресу і дедалі вищою інтелектуалізацією виробництва, які й визначають конкурентоспроможність національних економік. Розвиток економіки на інвестиційно-інноваційній основі є одним із важливих напрямів перетворення України в сучасну економічно розвинену державу. Стрімкий розвиток національної економіки буде визначатися рівнем інноваційної активності та її фінансового забезпечення.

Інвестиційно-інноваційний процес спрямований на створення нових ринків продуктів, технологій та послуг і реалізується в тісній взаємодії з макроекономічним середовищем. Сутністю інвестиційно-інноваційного процесу є гармонічне поєднання створення, впровадження і експлуатації нової техніки та технологій з інвестиційними механізмами, які забезпечують його реалізацію [4, с. 93-103]. Загальна стратегія розвитку харчових підприємств у цьому плані повинна включати в себе розроблення стратегії інвестиційного й інноваційного напрямів.

Для реалізації стратегії одним з найголовніших завдань залишається формування портфеля інвестиційно-інноваційних проектів, вирішення якого можливо лише за рахунок розробки й уточнення методик і механізмів розрахунку показників ефективності взаємозалежних проектів інвестиційної та інноваційної діяльності, а також їх відповідність цілям розвитку. Таким чином, активізація інноваційної діяльності харчових підприємств в умовах ринкової економіки по-

в'язана, насамперед, з пошуком джерел і форм інвестування. Вони мають забезпечити баланс між інноваційними витратами та фінансовими можливостями за рахунок створення цілісної системи її фінансового забезпечення. Система має ґрунтуватися на широкомасштабному залученні та максимально ефективному використанні фінансових ресурсів із різноманітними джерелами походження [5, с. 64-71].

Сьогодні в умовах кризи фінансування інноваційної діяльності та низького рівня інвестиційної активності в інноваційному секторі економіки України однією із важливих проблем є розробка і реалізація стратегії розвитку на інвестиційно-інноваційній основі. Особливої актуальності на сьогоднішній день набувають питання вдосконалення принципів, методів і підходів до інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, раціоналізації механізму управління процесом залучення інвестицій в інновації, а також оцінки доцільності інвестування в інноваційні проекти на основі дослідження циклічної динаміки попиту на інновації.

Недосконалість ринку та законодавчої бази свідчать про наявність значних проблем управління, що виступають головними причинами гальмування інвестиційно-інноваційного розвитку вітчизняних підприємств [6, с. 17-21]. Відповідно до законодавства, інвестиції спрямовані на відтворення основних фондів і приріст матеріально-виробничих запасів, здійснюються у формі капіталовкладень. Інвестування можна охарактеризувати як цілісний процес капіталовкладень, протягом якого відбувається послідовна зміна різних форм вартості та реалізується динамічний зв'язок між взаємозалежними елементами інвестиційної діяльності: ресурси – витрати – дохід. Інновації – це впровадження нових форм організації праці та управління, а також використання результатів інтелектуальної праці, технологічних розробок, спрямованих на удосконалення соціально-економічної діяльності.

Інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати не окремо, а в комплексі, що призводить до необхідності побудови стратегії розвитку на інвестиційно-інноваційній основі,

яка поєднує інвестиційні та інноваційні принципи, методи та механізми реалізації, критерії прийняття інноваційно-інвестиційних рішень. Успішна реалізація такої стратегії розвитку на інвестиційно-інноваційній основі можлива за умови забезпечення узгодження потреби у інноваціях та потенціальних обсягах залучення інвестицій; оптимального поєднання очікуваного досягнення прибутковості від вкладання інвестицій в інновації та потенційних ризиків і невизначеності в майбутньому періоді; окреслення часових рамок для впровадження нововведень, що сприяють залученню інвесторів, які усвідомлюють цінність інновацій.

Запровадження стратегії розвитку на інвестиційно-інноваційній основі дасть можливість суб'єктам господарювання у харчовій галузі системно вирішувати проблеми, що виникають при зміні методів і підходів до інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, раціоналізації механізмів управління залучення інвестицій тощо. Після виявлення потреби в інвестуванні здійснюється аналіз інвестиційних ресурсів. Тому, якою б значною не була потреба капіталовкладень, необхідно, щоб фінансовий стан харчового підприємства мав забезпечувати його потреби. В сучасних умовах формування джерел фінансування інвестицій в Україні важливу роль відіграють кошти самого підприємства, які формуються з чистого грошового потоку харчового підприємства та залучені кошти (приватні інвестори, банківські установи, ін.). Серед головних причин, що заважають широкомасштабному залученню іноземних інвестицій в Україну, можна виокремити: несприятливий інвестиційний клімат (надто складна правова база та щорічні зміни законодавства, що регулює інвестиційні процеси); недосконалість національного інвестиційного менеджменту; фіскальний характер вітчизняної податкової системи; відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій [7; с. 208-214].

Відсутність в Україні реального партнерства між владою та суб'єктами господарювання, катастрофічний стан науки й освіти, відсутність сталих традицій і налагоджених механізмів взаємодії працівників науки з підприємствами, змушують констатувати, що

це зумовило значну руйнацію не тільки промислового, а й наукового потенціалу і, відповідно, загострення соціальних проблем. Україна повинна подолати технологічне відставання і розрив у рівні розвитку з іншими країнами, а також формувати передумови для наближення пріоритетних галузей до "економіки знань". Програма стратегічного розвитку харчових підприємств на інвестиційно-інноваційній основі передбачає концентрацію інвестиційних і науково-технічних ресурсів на основних цілях: загальній модернізації виробництва; структурних змінах - зростанні частки високотехнологічних сучасних виробництв; підвищенні частки робочих місць із високим рівнем оплати праці.

Основною метою при розробці стратегії розвитку можна зазначити поступове наближення розвитку харчових підприємств до рівня розвинених країн світу, значне підвищення їх конкурентоспроможності. При цьому державна підтримка повинна виступити лише каталізатором для залучення приватних, у тому числі іноземних, інвестицій. Крім того, серед критеріїв, за якими інвестиційні проекти зможуть потрапити до списку претендентів на державну підтримку, повинно враховуватись: висока технологічність; створення нових робочих місць і розвиток саме вітчизняного виробництва; високий рівень готовності об'єктів інвестування; достатня частина приватного капіталу; імпортозаміщення; зменшення забруднення довкілля.

Стратегія розвитку на інвестиційно-інноваційній основі харчових підприємств в Україні повинна базуватися на активній участі держави задля підтримки стійкості інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств з визначенням пріоритетних напрямів для зовнішнього і внутрішнього інвестування, обранням ефективної довготривалої стратегії економічного зростання та ресурсозабезпеченості підприємств; ефективного моніторингу ринку, вивчення конкурентного середовища.

Основне завдання після затвердження гармонізованої стратегії – ефективно перетворити її стратегічних цілей і дій у конкретні результати. Якщо розробка стратегії – це процес погодження і встановлення стратегічних цілей

з врахуванням чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, координаційно-аналітична діяльність, то реалізація стратегії – це організаційно-управлінська діяльність, деталі якої залежать від багатьох конкретних факторів. Вона повинна базуватися на принципах стратегічного управління і управління проектами, майбутніми складовими стратегії.

Важливими аспектами управління реалізації стратегії, крім ефективності організаційних структур, є демократичність - залучення суб'єктів господарювання до реалізації стратегії та динамізм стратегії - вчасне коригування пріоритетів і цілей відповідно до чинників внутрішнього і зовнішнього середовища. В якості основних завдань управління реалізацією стратегії визначені наступні: побудова організаційної структури реалізації стратегії; адаптація сучасних механізмів стратегічного управління для реалізації стратегії розвитку; запровадження систем моніторингу і контролю; створення систем мотивації, пов'язаних з реалізацією цілей стратегії. Отже, стратегію розвитку на інвестиційно-інноваційній основі слід розуміти як довгострокову та розраховану на перспективу програму з формування інноваційних переваг, які являють собою відображення позитивних якісних змін в результаті будь-яких інвестиційних процесів з пріоритетним завданням - підвищити конкурентоспроможність національної економіки і досягти пріоритетів розвитку науки і техніки у цілому.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що реалізація стратегії призведе не тільки до змін у динаміці інвестиційних та інноваційних процесів, а й до змін їхніх принципів, методів, механізмів реалізації, критеріїв прийняття управлінських рішень, сукупність яких у результаті реалізації стратегії розвитку на інвестиційно-інноваційній основі, створить нову якісну визначеність, для якої буде характерною розробка та впровадження нових засобів, методів та механізмів з якісно новими властивостями.

Реалізація стратегії розвитку харчових підприємств на інвестиційно-інноваційній основі дозволить системно вирішувати всі проблеми, що виникають при зміні методів і підходів до інвестиційного забезпечення інно-

ваційних процесів. Вона сприятиме раціоналізації механізму управління процесом залучення інвестицій в інновації, а також визначенню доцільності інвестування в інноваційні проекти на основі дослідження циклічної динаміки попиту на інновації у довгостроковій перспективі.

Висновки. Трансформація вітчизняної економіки відбувається дуже складно і супроводжувався гострим дефіцитом джерел надходження коштів до харчових підприємств, різким скороченням їх бюджетного фінансування, невиконанням державних інвестиційних програм, незначною здатністю українських підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини до самофінансування. Так, проблема пошуку джерел інвестиційного фінансування харчових підприємств є ключовим фактором конкурентоспроможності і успішного функціонування та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Заїнчковський А.О. Стан та тенденції розвитку підприємств харчової та переробної промисловості України. Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. «Підвищення ефективності діяль-

ності харчової та переробної галузі АПК» (м. Київ, 21-22 листопада 2013 р.). К.: НУХТ; 2013.

2. Захарін С.В. Оцінювання впливу корпоративного сектору економіки на її інвестиційно-інноваційний розвиток. Проблеми науки. 2008; № 7: 7-12.

3. Иванов О. Механизм обеспечения воспроизводства инновационного типа. Экономист. 2006; № 6: 28-33.

4. Ильященко С.Н. Инновационные риски и их классификация. Актуальные проблемы экономики. 2005; №4(46): 93-103.

5. Кваша С.М., Лука О.В. Конкурентоспроможність вітчизняної аграрної продукції в умовах вступу України до СОТ. Економіка України. 2003; №10: 64-71.

6. Карапетян С.С. Стоимость инвестиционного капитала и принципы его диверсификации. Финансы и кредит. 2007; №21: 17-21.

7. Кишакевич Б.Ю. Ефективність інвестицій в період трансформації економіки на ринкові відносини. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Фінансові механізми активізації підприємництва в Україні. 2000; Вип. 2(XXXIII): 208-214.